

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВЧО-НОРМАТИВНОГО ПІДґРУНТЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СФЕРИ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ (на прикладі промислових підприємств України)

У статті подано характеристику інноваційного розвитку промислових підприємств у економічно розвинутих країнах світу. Встановлено вплив інноваційного чинника на здійснення заходів з ресурсозбереження в умовах підприємства. Розглянуто особливості організації державного регулювання інноваційного розвитку в Україні. Здійснено критику українського інноваційного законодавства, що має здебільшого декларативний характер та пропозиції з удосконалення цієї сфери життєдіяльності.

Given the characteristics of innovation development of industrial enterprises in economically developed countries. The influence of innovation factor on measures of resource in the enterprise. The features of state regulation of innovation development of Ukraine. Given the criticism of Ukrainian innovative legislation that is mostly declarative and suggestions to improve this area of life.

Ключові слова: законодавство, інноваційний потенціал, промислове підприємство, ресурсозбереження, ресурсокористування, ресурс, технопарк, цільова програма.

Постановка задачі. Проблема ресурсозбереження, залишаючись актуальною в усіх країнах світу, поступово набуває пріоритетного значення в Україні. Ефективність використання ресурсів в процесі господарської діяльності промислового підприємства на даний час посідає чільне місце. Актуальність і своєчасність цієї проблематики зростає ще й в силу відсутності законодавчо-нормативного забезпечення у цій сфері. Відсутність державного начала в процесах їх регулювання, в умовах підприємства, як правило, крім всього обумовлюють дефіцит ресурсів. Це й зумовлює необхідність ефективного й раціонального їх використання. Отже, для української економіки обґрунтовано доцільним є ресурсозберігаючий тип відтворення.

Ресурсозберігаюча політика підприємства повинна спрямовуватися на розробку та реалізацію комплексу заходів технічного, економічного, фінансового й правового аспектів раціонального використання ресурсів, причому, ці заходи повинні мати системний характер.

Аналіз досліджень та публікацій. Теоретичні та науково-методичні підходи до управління інноваційною ресурсозберігаючою політикою на різних рівнях господарювання досліджені в працях зарубіжних і вітчизняних вчених: Андрушківа Б.М., Кирич Н.Б., Стойка І.І., Вовка Ю.Я. [18], Д. Медоуза, К. Боулдінга, Р. Солоу, Т. Тітенберга, Г. Тейлора, У. Ростю, Г. та Е. Одумів, Дж. Форрестера, Г. Дейлі, С.І. Дорогунцова, М.І. Долішнього, Б.М. Данилишина, В.А. Жовтянського, В.М. Трегобчука, О.О. Веклич, Л.Г. Мельника, С.М. Ілляшенка, І.М. Сотника та ін. Тим часом питання особливостей формування законодавчо-нормативного підґрунтя інноваційного розвитку і сфері ресурсозбереження залишилися за полем зору вітчизняних науковців.

Виділення невирішених частин. В сучасних умовах господарювання, для промислових підприємств України надзвичайно актуальним є завдання ефективного використання ресурсів, який повинен ґрунтуватися на комплексному і системному впровадженні інноваційних заходів на підприємстві, що будується на законодавчо-нормативному підґрунті інноваційної політики держави, регулюванні нею ресурсозберігаючих процесів.

Формулювання цілей. Як відомо, ресурсозбереження характеризується не лише економічним використанням ресурсів, використанням сучасних технологій, впровадженням новітнього обладнання, а і зниженням шкідливих викидів та впровадженням безвідходних технологій виробництва. Тим часом, повноцінне ресурсозбереження неможливо уявити без досконалого нормативного та правового забезпечення. Реалізація ресурсозберігаючої політики повинна бути повноцінно інвестована та підтримуватися виконавчою владою на місцях через розробку й затвердження відповідних цільових програм. Власне ці обставини обумовлюють політику ресурсозбереження, яка може ефективно здійснюватися шляхом впровадження низки інвестиційних проектів серед яких розробка економічних механізмів зацікавленості в раціональному використанні ресурсів.

З одного боку нестача всіх видів ресурсів стримує нарощування обсягів виробництва, розвиток сфери послуг і технічне переозброєння (за сприятливої ситуації збуту вітчизняної продукції на світових ринках). З іншого – дефіцит коштів на технічне і технологічне переозброєння призводить до перевитрат матеріально-енергетичних ресурсів, нераціонального їх використання у зв'язку з чим і виникає не менш актуальна для національної економіки проблема їх економії, яка стає ще більш значимою на тлі зростаючих цін на сировину та матеріали [20]. Згадані обставини та сучасні умови господарювання вимагають кардинальних змін державного регулювання ресурсокористування. Основними недоліками державного регулювання на сучасному етапі є громіздка адміністративно-директивна система, недосконалість законодавчих актів, норм, нормативів, які обмежують ініціативу підприємства в самостійному маневруванні ресурсами; низький рівень організації матеріально-технічного постачання, економічна зацікавленість підприємства в завищенні норм та нормативів витрат матеріальних ресурсів, відсутність економічних механізмів зацікавленості в раціональному використанні ресурсів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині процес узгодження державних та підприємницьких інтересів є дуже складним і потребує організаційного удосконалення. Об'єктивну необхідність відмови від планового розподілу ресурсів зумовив перехід до ринкових умов господарювання. В цих умовах суттєво змінилися принципи та методи державного регулювання витрат матеріальних ресурсів, які містять цілеспрямовану податкову систему, систему державних закупівель, субсидювання та дотацій. Управління ресурсозбереженням на підприємстві повинно бути комплексним процесом, що базується на дієвому державному регулюванні.

Виробничі підрозділи (посадові особи) підприємства, які відповідають за організацію ресурсозбереження повинні здійснювати оперативний контроль з метою попередження можливих відхилень від намічених умов і термінів їх виконання. В період розробки заходів з ресурсозбереження та після завершення їх реалізації відповідні структури повинні давати оцінку доцільності та ефективності даних заходів, на основі яких приймаються технічні та організаційні рішення подальшого впровадження заходів, а також проводити аналітичні дослідження необхідні для визначення напрямів подальшої роботи з ресурсозбереження (організаційний механізм ресурсозбереження в контексті державного регулювання інноваційного розвитку підприємства (див. рис. 1).

Рис. 1. Організаційний механізм ресурсозбереження в контексті державного регулювання інноваційного розвитку підприємства

Економічна політика, яка б забезпечувала стале соціально-економічне зростання, повинна будуватись на системному поєднанні ринкових механізмів і ефективних дій держави, створених на основі якісно нової економічної системи. Від оптимального поєднання регулюючих дій ринку й держави значною мірою залежить ефективність функціонування економіки, зокрема, інноваційної сфери.

Інноваційна діяльність, що складається з інноваційних процесів, ринку нововведень, ринку інвестицій і ринку капіталу, можна визначити як систему взаємодії інноваційної продукції, інвесторів і споживачів. На сьогоднішній день найбільш прийнятною для України є нова інноваційна модель розвитку, впровадження якої зможе створити умови для ефективного, самодостатнього, стійкого функціонування. Інноваційний розвиток держави вимагає послідовних дій з боку законодавчих і виконавчих органів влади з метою забезпечення зростання науково-технічного, технологічного, соціального потенціалу України. На сьогодні в Україні інноваційне підприємництво перебуває на етапі становлення і його перехід до етапу зростання більшою мірою буде залежати від зусиль усіх зацікавлених сторін: підприємців, учених, держави. Так, в Україні 0,5 % ВВП з бюджету направ-

ляється на розвиток фундаментальних наукових досліджень, в той час, як Японія вводить законні обмеження, відповідно до якого не менше 3 % доходу з бюджету повинно направлятися на розвиток досліджень.

Розглядаючи таку складову ринкового потенціалу підприємства, як інноваційний потенціал необхідно відзначити, що в багатьох з вітчизняних підприємств, він не завжди затребуваний і тому творчі резерви персоналу залишаються нереалізованими. Разом з тим, інновації можуть стати джерелом розвитку підприємства за умови їх ефективного використання, створення сприятливої атмосфери для їх прояву, потенційної здатності нової продукції й технологій проявлятися в якості нових цінностей. Це можливо тільки при особистій зацікавленості керівників і власників підприємства, та правильній організації управління інноваційним процесом.

Сьогодні на вітчизняному підприємстві підприємницький підхід до інноваційного процесу не набув належного розвитку. У цьому процесі, в більшій мірі, мають місце імітації освоєння різноманітних нововведень. При цьому під інноваційним потенціалом розуміють здатність підприємства відтворювати чужі, але нові для українських підприємств ідеї, товари і технології (табл. 1), хоча доречним було б ініціювати власні інновації створення нових цінностей [19].

Таблиця 1

Впровадження нових технологічних процесів та освоєння виробництва нових видів продукції у промисловості України

Рекомендований захід	1995	2000	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Впровадження нових технологічних процесів	2936	1403	1482	1727	1808	1145	1419	1647	1893	2043
у т.ч. маловідходних ресурсозберігаючих і безвідходних	1044	430	606	645	690	424	634	680	753	479
Освоєно виробництво інноваційної продукції, найменувань	11472	15323	7416	3978	3152	2408	2526	2446	2685	2408
з них нових видів техніки	1000	631	710	769	657	786	881	758	641	663

Під інвестиційним потенціалом підприємства пропонуємо розуміти всі його ресурси, котрі можна використати для інноваційних процесів: матеріальні, фінансові, інформаційні, технічні і кадрові. При цьому інноваційний потенціал персоналу зумовлений здатністю членів трудового колективу ефективно реалізувати як свої, так і чужі інноваційні ідеї та проекти.

Таким чином, інноваційний потенціал підприємства є одним з провідних чинників успіху на ринку. Підвищення ринкового потенціалу, конкурентоздатності продукції, що в свою чергу позитивно впливає на ресурсокористування підприємства.

За Законом України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні на 2011–2021 роки” [10] є:

- освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії;
- освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки;
- освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій;
- технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу;
- впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики;
- широке застосування технологій більш чистого виробництва та охорони навколишнього природного середовища;
- розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки.

Вихідні правові передумови державної інноваційної політики закладено в Конституції України, ст. 54 якої гарантує громадянам свободу наукової, технічної, а також інших видів творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав. У цій самій статті визначено, що держава сприяє розвиткові науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством.

Національне інноваційне законодавство (інколи дублюючи окремі статті) включає норми Конституції України [14], Господарського кодексу [3], законів України “Про інноваційну діяльність” [6], “Про пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності в Україні” [10], “Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки” [4], “Про інвестиційну діяльність” [5], “Про наукову і науково-технічну діяльність” [7], “Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків” [11], “Про наукову і науково-технічну експертизу” [8] та інших нормативно-правових актів, які визначають правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, передбачають форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямовані на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом.

У Стратегії економічного та соціального розвитку України “Шляхом європейської інтеграції” на 2004–2015 роки” [22], Законі України “Про основи національної безпеки України” [9] та у Програмі економічних реформ Президента України на 2010–2014 рр., визначено утвердження інноваційної моделі розвитку України – одного з пріоритетних національних інтересів. Для реалізації цього пріоритету держава має стимулювати спрямування інвестиційних потоків в інноваційну сферу за визначеними середньо- та довгостроковими напрямками

шляхом застосування економічних стимулів (державної допомоги) для інноваційно-активних підприємств. Організаційними формами елементів інноваційної інфраструктури, яка наразі формується в Україні, є інноваційні центри, наукові парки, центри трансферу технологій, технопарки, регіональні інноваційні кластери, інноваційні бізнес-інкубатори тощо. Одним з ключових елементів інноваційної інфраструктури є технологічні парки, які мають організаційно забезпечити виконання інноваційних проектів з виробничого впровадження наукоємних розробок у сфері високих технологій та промисловий випуск конкурентоспроможної на світовому ринку продукції.

Крім згаданих законодавчих актів, слід окремо відмітити прийняту Верховною Радою України 13.07.1999 р. Концепцію науково-технічного та інноваційного розвитку України [25]. Концепція містить основні цілі, пріоритетні напрями та принципи державної науково-технічної політики, механізми прискореного інноваційного розвитку, орієнтири структурного формування науково-технологічного потенціалу та його ресурсного забезпечення. Вона визначає засади взаємовідносин між державою та суб'єктами наукової та науково-технічної діяльності, які ґрунтуються на необхідності пріоритетної державної підтримки науки, технологій та інновацій як джерела економічного зростання, складника національної культури, освіти та сфери реалізації інтелектуального потенціалу громадян. Дія концепції розрахована на період стабілізації економіки та досягнення нею постійного сталого розвитку.

Держава, як один із основних суб'єктів інноваційної діяльності, забезпечує впровадження інноваційних процесів у національну економіку та встановлення досконалого правового регулювання відносин у цій сфері. Зокрема, державне регулювання інноваційної діяльності, як передбачено ст. 6 Закону України "Про інвестиційну діяльність", здійснюється шляхом:

- визначення і підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності державного, галузевого, регіонального, місцевого рівнів;
- формування і реалізації державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм;
- створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки і стимулювання інноваційної діяльності;
- захисту прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності;
- фінансової підтримки виконання інноваційних проектів;
- стимулювання комерційних банків та інших фінансово-кредитних установ, що кредитують виконання інноваційних проектів;
- встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності;
- підтримки функціонування і розвитку сучасної інноваційної інфраструктури [5].

Спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності є Державне агентство України з інвестицій [21] та інновацій (Держінвестицій), діяльність якого спрямовується і координується КМУ. До основних завдань Держінвестицій належить участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики у сфері інвестицій та інноваційної діяльності та створення національної інноваційної системи для забезпечення проведення ефективної державної інноваційної політики, координація роботи центральних органів виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності [24]. Ключовою проблемою державної інноваційної політики є формування та забезпечення реалізації її пріоритетів як головних та найважливіших напрямів системної діяльності.

Нами визначено найважливіші методи організації державної зацікавленості інноваційної діяльності серед яких:

- надання державних позик, зокрема безпроцентних, а також запровадження державного страхування кредитів приватних банків, наданих для виконання техніко-технологічного оновлення підприємств;
- пільгове оподаткування: інноваційних проектів підприємств на початкових стадіях освоєння нових технологій і організації випуску нової продукції, коштів виробничих підприємств, спрямованих на освоєння нових технологій;
- пряме фінансування встановлення нового обладнання, устаткування, техніки;
- доплата кваліфікованим науковим кадрам з державних коштів;
- запровадження пільгового режиму амортизаційних відрахувань та інвестиційного кредиту за рахунок зменшення податку на прибуток на певну частину загальної вартості інвестицій в устаткування (особливо на стадії модернізації підприємства).

Досвід розвинутих країн світу показує, що в період становлення інноваційної системи спостерігалось посилення впливу держави. Для української економіки було б корисним використання окремих елементів світового досвіду, зокрема політики "економічного поштовху" США, яка мала місце в 50-х роках ХХ ст. Провідна роль в розвитку інноваційної системи в цей час належала державі, яка формувала пріоритетні напрями розвитку науки і техніки, здійснювала заходи стимулювання науково-технічного розвитку, розробляла різноманітні програми підтримки інноваційної діяльності та інвестування інноваційної сфери. Стабілізація економіки США в 70-х рр. зумовила послаблення прямих форм державного регулювання призвела до посилення ринкових механізмів розподілу та перерозподілу ресурсів. Така політика була характерною також для Японії і Німеччини, а в 80-х роках здійснювалася в більшості розвинутих країн світу [23].

Протягом 1958–2000 рр. Конгрес США прийняв 24 законодавчі акти, що визначили правове поле технологічного розвитку економіки країни. Зокрема, завдяки рішенням конгресу, в 1980 році у всіх федеральних лабораторіях були створені спеціальні офіси, що професійно займалися питаннями трансферу технологій,

засновано Національний центр трансферу технологій, сформовані правові механізми взаємодії розробників, університетів, федеральних лабораторій, неприбуткових організацій і бізнесу в процесі патентування, ліцензування і комерціалізації результатів наукових досліджень. Федеральний акт трансферу технологій 1986 року прямо визначив, що трансфер технологій є обов'язком всіх вчених та інженерів у федеральних дослідницьких центрах. В 1992 році законом про трансфер технологій в малому бізнесі була введена спеціальна програма заохочення загальних проектів в області трансферу технологій за участю малого приватного бізнесу і федеральних дослідницьких структур міністерств оборони, енергетики, здоров'я. Сучасна науково-дослідна інфраструктура, підтримка держави через бюджетні інвестиції і адекватне законодавство, а також венчурний капітал є тими складовими, які визначають технологічну потужність економіки Сполучених Штатів.

Провідні країни світу проводять активну технологічну політику, першочерговим завданням якої є інноваційно-інвестиційний розвиток. Уряди цих країн надають податкові пільги та кредити на пільгових умовах, здійснюють державне замовлення на інноваційну продукцію, цільове фінансування інноваційних розробок.

Сьогодні в основу національних інноваційних систем промислово-розвинутих країн закладено три головні типи моделей інноваційного розвитку:

– орієнтовані на лідерство в науці, реалізацію великомасштабних цільових проектів, що охоплюють усі стадії науково виробничого циклу, як правило, із значною часткою науково-інноваційного потенціалу в оборонному секторі, що обумовлює значні обсяги державного фінансування (США, Англія, Франція);

– орієнтовані на поширення нововведень, створення сприятливого інноваційного середовища і раціоналізацію структури економіки на основі поєднання державного та приватного (корпоративного) фінансування (Німеччина, Швеція, Швейцарія);

– стимулювання нововведень шляхом розвитку інноваційної інфраструктури на базі державної підтримки та державного фінансування, забезпечення сприйнятливості досягнень науково-технічного прогресу і координацію дій різних секторів у сфері науки і технологій переважно на основі кооперативного фінансування (Японія, Південна Корея) [17].

У розвинутих країнах широко практикується венчурний бізнес, як один з найбільш дієвих інструментів підтримки й розвитку реального сектора економіки. Венчурний капітал здійснив великий вплив на розвиток галузей промисловості, як напівпровідникова електроніка, обчислювальна техніка, інформаційні технології, біотехнологія. Так, наприклад, за минуле десятиліття у венчурному бізнесі Європи було акумульовано 102,8 млрд. євро довгострокового капіталу. На сьогодні кількість проінвестованих компаній перевищує 200 тис. У 20 країнах Західної Європи нараховується 500 венчурних фондів, щорічний обсяг інвестицій яких досягає 14,5 млрд євро. Значного розвитку венчурна індустрія набула в країнах Південно-Східної Азії, в першу чергу в Китаї, Республіці Корея, Сінгапурі.

Інкубатори бізнесу з'явилися в світовій практиці наукоємної підприємницької діяльності на рубежі 50-та 60-х років. Вважається, що сучасні інкубатори є одним із найбільш потенційно сильних економічних інструментів прискорення технічного та економічного розвитку як територій, так і окремих технологічних і виробничих напрямів діяльності.

Під інкубатором, зазвичай, розуміють таку організаційну форму або структуру, в рамках якої для інноваційних підприємств створюються сприятливі умови для становлення та розвитку, шляхом надання їм офісних і виробничих приміщень (так звані фізичні інкубатори), стартового капіталу, устаткування, гарантій та іншої матеріальної допомоги, необхідного бізнес-навчання, консультаційних та інших послуг (бухгалтерських і юридичних, пошук інвесторів, експертиза інноваційних проектів і т.д.). Інноваційні підприємства користуються послугами інкубатора до того моменту, поки їх бізнес розвинеється і зможе існувати самостійно. Сьогодні у світі функціонує 1,0–1,5 тис. інкубаторів різних типів (державні, університетські, приватні, корпоративні та ін.), переважна більшість яких розташована в США, Японії, Канаді, Великій Британії, ФРН, Франції, Нідерландах, Китаї, Бразилії, Австралії [12].

Інноваційний розвиток України, на відміну від розвинутих країн світу, перебуває на стадії становлення. Зроблено перші кроки в інноваційній діяльності промислових підприємств. Зокрема, в Україні функціонує фонд фундаментальних та прикладних досліджень і розробок, малі інноваційні підприємства і технопарки, є патентні й венчурні фонди. Проте вони потребують належного фінансування та налагодження системних зв'язків.

Державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється з метою реалізації економічної, науково-технічної і соціальної політики виходячи з цілей та показників економічного і соціального розвитку України, державних та регіональних програм розвитку економіки, державного і місцевих бюджетів, зокрема передбачених у них обсягів фінансування інвестиційної діяльності. При цьому створюються пільгові умови інвесторам, що здійснюють інвестиційну діяльність у найбільш важливих для задоволення суспільних потреб напрямках, насамперед соціальній сфері, технічному і технологічному вдосконаленні виробництва, створенні нових робочих місць для громадян, які потребують соціального захисту, впровадженні відкриттів і винаходів, в агропромисловому комплексі, в реалізації програм ліквідації наслідків Чорнобильської аварії, у виробництві будівельних матеріалів, в галузі освіти, культури, охорони культурної спадщини, охорони навколишнього середовища і здоров'я [2].

Загальні напрями інноваційної політики України, на етапі становлення, можна сформулювати наступним чином:

– формування національної інноваційної системи;

- розробка пріоритетних напрямів інноваційної діяльності відповідно до обраної стратегії національного інноваційного розвитку (проведення прогностно-аналітичних досліджень з метою визначення пріоритетних напрямів науково-технологічної та інноваційної діяльності);
- визначення шляхів інтенсифікації темпів інноваційного розвитку країни в рамках пріоритетних напрямів;
- удосконалювання системи фінансової підтримки інноваційного процесу (створити структуру державного замовлення та інше);
- відпрацювання системи державної підтримки і стимулювання інноваційного процесу;
- удосконалювання системи органів управління інноваційним процесом, визначення оптимальних варіантів координації їхніх зусиль;
- створення інфраструктури інноваційної діяльності (система науково-технічної інформації, система демонстративно-консультативних та навчальних інноваційних центрів, центри прокату сучасних приладів та обладнання, інфраструктура захисту прав інтелектуальної власності);
- забезпечення умов для прискореної комерціалізації результатів наукових і прикладних досліджень [1].

На жаль, в силу відомих причин, виникають об'єктивні перешкоди здійснення ефективної інноваційної діяльності, серед яких слабкий розвиток інноваційної інфраструктури; не достатнє сприяння з боку держави (кредитні пільги, створення вільних економічних зон тощо); необґрунтованість механізму державного регулювання інноваційного процесу, централізація прийняття рішень про створення нових структур.

В українській економіці представлені деякі типи інноваційних структур – технопарки, бізнес-інкубатори, спеціальні економічні зони – діяльність незначної їх частини відповідає завданням, які на них покладено.

Значення технопарків полягає (ТП) в тому, що вони зможуть забезпечити розширення потенційних можливостей для формування економічно вигідних зв'язків між різними суб'єктами діяльності; вони є ефективною формою співробітництва науки і виробництва; у них найкраще використовується одна з найпрогресивніших форм фінансування – венчурний капітал і виявляється співробітництво підприємств з регіональними (місцевими) органами, що стимулює розвиток економіки регіону [2].

За понад десятирічну історію функціонування ТП в Україні в рамках встановленого законом спеціального режиму інноваційної діяльності загальний обсяг державної допомоги їм склав 762,0 млн грн, з яких 697,1 млн грн надійшли у вигляді непрямої державної допомоги. Реалізація проектів в ТП формує можливості для створення потенційних точок зростання і оновлення економіки, що проявляється в таких напрямках:

- залучення інвестицій в інноваційну сферу, обсяг яких в 1999–2009 рр. склав 529,8 млн грн;
- завдяки діяльності ТП було створено 3529 робочих місць, тобто держава заощадила 247,0 млн грн на створенні нових робочих місць з урахуванням вартості створення одного робочого місця в науковій галузі 70 тис. грн. [16];
- зниження потреби в імпорті сировини в окремих виробництвах (зокрема, дуплекс-процес випуску високоякісних зварювальних флюсів дозволив на 50 % замінити дефіцитну імпортну сировину шлаковими відходами металургії, а 70 % продукції експортується);
- зниження енергетичних і ресурсних витрат виробництва (виробництво збагаченої залізорудної сировини з вмістом в концентрації заліза до 70 % замість 63 % значно знизило енерговитрати технологічного процесу в металургії);
- суб'єктами господарювання в ТП створено інноваційної продукції на суму 7760 млн грн, що дозволило досягти значного показника економічної ефективності інноваційної діяльності – 1 гривня державної допомоги супроводжувалася створенням інноваційної продукції в середньому на рівні 10,5 грн;
- покращення структури експорту та зміцнення експортного потенціалу (зокрема 75 % сучасного енергозберігаючого устаткування для дугового зварювання експортується, машини для контактного зварювання високомісних рейок швидкісних залізниць посідають лідируючі позиції на світовому ринку);
- сплата коштів до бюджетів та державних цільових фондів – обсяг платежів до бюджетів та цільових фондів в 2000–2009 рр. від суб'єктів ТП склав 943,6 млн грн;
- створення стабільно діючих виробництв, які в подальшому після закінчення п'ятирічного терміну дії спеціального режиму інноваційної діяльності продовжували випуск конкурентоспроможної продукції (за підрахунками експертів, лише в рамках Технопарку ІЕЗ ім. Є.О. Патона за період 2005–2009 рр. в такий спосіб було реалізовано інноваційної продукції на суму 6,0 млрд грн та сплачено до бюджету і позабюджетних та інших фондів близько 2,1 млрд грн [15]).

Пріоритетні напрями вітчизняних технопарків формується таким чином, що втрачається технологічна конкретність цих пріоритетних напрямків та не проглядається зв'язок з основними напрямками наукової або технологічної діяльності стратегічного засновника технопарку.

На практиці виходить, що сформовані пріоритетні напрямки вітчизняних технопарків охоплюють різні, часто не пов'язані між собою сфери промислової діяльності. Науково-технологічний супровід стратегічного засновника технопарку за встановленими таким чином пріоритетними напрямками, які знаходяться поза профілем його науково-технологічної діяльності, втрачає сенс.

Після прийняття Податкового кодексу України з повторним порушенням державних гарантій ста більшої спеціального режиму інноваційної діяльності ТП через ліквідацію для них практично всіх видів непрямої

державної допомоги у вигляді податкових пільг ці елементи інноваційної інфраструктури опинилися в ситуації можливого повного занепаду. Те, що режим оподаткування ТП не був включений до переліку спеціальних податкових режимів Податкового кодексу України (розд. XIV), суперечить Програмі економічних реформ Президента України на 2010–2014 рр., оскільки цією програмою передбачені розширення та підтримка діяльності ТП і розвиток науково-технічної інноваційної сфер.

Закон про пільги для технопарків, безумовно, є необхідним. Світовий досвід технологічно розвинутих країн свідчить саме про це. Науково-технічний прогрес не стоїть на місці. Наприклад, більшість технологічних парків в США мають технологічні бізнес-інкубатори. Американська модель технопарків використовується як базова в багатьох країнах світу. Тут функціонує понад 140 наукових і технологічних парків.

Європейські технопарки виникли в 1970-х роках. Вони базувалися на програмах і бізнес-планах, тому розвивалися значно швидше та ефективніше ніж в США. Введення податкових пільг значно стимулювало їх діяльність. Японські технопарки – це великі об'єднання – технополіси, діяльність яких фінансується державою. Зокрема Tsukuba складається з трьох технопарків, понад 50 державних дослідницьких інститутів, на які припадає до половини національного бюджету науково-дослідницьких робіт. В основі японської моделі інтеграції науки та виробництва лежить будівництво цілком нових міст-технополісів, в яких зосереджене наукоємне промислове виробництво.

Висновки. Сучасні умови господарювання вимагають кардинальних змін існуючої системи державного регулювання в сфері ресурсокористування промислового підприємства. Управління ресурсозбереженням, як на державному, так і на галузевому рівнях, повинні мати комплексний та системний характер, пов'язаний з якістю й конкурентоспроможністю вітчизняної промислової продукції. Це потребує не лише вдосконалення інноваційного та інвестиційного законодавства, а і конкретних економічних механізмів зацікавленості в раціональному ресурсокористуванні.

Як на нашу думку, важливу роль в створенні організаційної основи для інноваційних процесів, у перенесенні високих технологій із сфери фундаментальних розробок у виробництво можуть відіграти технопарки, які сприяють комерціалізації науки, позитивним структурним зрушенням в економіці, зростанню конкурентоспроможності продукції на світовому ринку. Головним завданням технопарків є стимулювання інноваційного процесу і соціально-економічного розвитку території, а також досягнення нової інноваційної якості економіки, що свідчить про необхідність подальшого розвитку спеціального режиму інвестиційної і інноваційної діяльності технологічних парків і вдосконалення чинного законодавства та нормативної бази, в даній сфері, для створення сприятливого інноваційного клімату в Україні. В цьому контексті провідну роль можуть відіграти:

- впровадження в регіональному плані повного господарського розрахунку, що може розв'язати руки для прояву творчої ініціативи на місцях;
- розробка і впровадження на державному рівні інституційних засад економічної Конституції України;
- суттєвого удосконалення інноваційно-інвестиційного законодавства у сфері ресурсокористування;
- розробка державою конкретних економічних механізмів зацікавленості в раціональному ресурсокористуванні;
- систематизації знань в сфері ресурсів в окрему науку – ресурсономіку.

Література

1. Бойко И. В. Национальная инновационная политика: из мирового опыта / И. В. Бойко // Инновации. – 2002. – № 4 (51). – С. 28–31.
2. Інноваційна стратегія українських реформ / А. С. Гальчинський, В. М. Геєць, А. К. Кінах, В. П. Семиноженко. – К. : Знання України, 2002. – 336 с.
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003, № 436-IV.
4. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки” від 9.09.2010, № 2519-VI.
5. Закон України “Про інвестиційну діяльність” від 22.12.2011, № 4218-VI.
6. Закон України “Про інноваційну діяльність” від 2.10.2011, № 3715-17.
7. Закон України “Про наукову і науково-технічну діяльність” від 1.01.2012, підстава 3668-17.
8. Закон України “Про наукову і науково-технічну експертизу” від 10.02.1995, № 51/95-ВР.
9. Закон України “Про основи національної безпеки України” від 19.06.2003, № 964-IV.
10. Закон України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” від 8.09.2011, № 3715-VI.
11. Закон України “Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків” від 12.01.2006, № 3333-IV.
12. Згуровский М. З. Технологическое предвидение / М. З. Згуровский, Н. Д. Панкратова. – К. : ІВЦ “Видавництво “Політехніка”, 2005. – 156 с.
13. Зельдіна О. Правове регулювання інноваційної діяльності в умовах технопарків України: окремі проблеми / О. Зельдіна // Право України, 2004. – № 12. – С. 54–58.
14. Конституція України. Закон Верховної Ради України; від 28.06.1996, № 254к/96-ВР.
15. Мазур О. А. Технологічні парки України 2000–2009 рр. / О. А. Мазур, В. С. Шовкалюк. – К. : Прок-Бизнес, 2009. – С. 15.

16. Про затвердження нормативів вартості створення одного робочого місця у різних галузях економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0628-02>.

17. Санто Б. Инновация, как средство экономического развития / Б. Санто ; пер. с. измен. и доп. – М. : Прогресс, 1990. – 206 с.

18. Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 37883 від 11.04.2011 – Ресурсономіка – новітня наука в системі виживання людства / Б. Н. Андрушків, Н. Б. Кирич, І. І. Стойко, І. П. Вовк, Ю. Я. Вовк.

19. Статистичний щорічник України за 2010 рік // Держкомстат України ; за ред. О. Г. Осауленка. – К. : 2011. – 559 с.

20. Структурні реформи економіки: світовий досвід, інститути, стратегії для України : монографія / О. І. Амоша, С. С. Аптекар, М. Г. Білопольський, С. І. Юрій та ін. – ІЕП НАН України, ТНЕУ МОНМС України. – Т. : Економічна думка ТНЕУ, 2011. – 848 с.

21. Указ Президента України “Про Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України” від 12.05.2011, № 583/2011.

22. Указ Президента України “Про Стратегію економічного та соціального розвитку України “Шляхом європейської інтеграції” на 2004–2015 роки” від 28.04.2004, № 493/2004.

23. Lundvall B. National systems of innovation: Towards a theory of innovation and interactive learning / B. Lundvall. – London: Pinter, 1992.

24. Постанова Кабінету Міністрів України “Деякі питання Державного агентства України з інвестицій та інновацій” від 16.05.2007 р., № 749.

25. Постанова Верховної Ради України “Про Концепцію науково-технічного та інноваційного розвитку України” від 13.07.1999, № 916-XIV.

УДК 330.322:622.3

І. Є. ЛОЗИНСЬКИЙ

Національний гірничий університет, м. Дніпропетровськ

МОТИВАЦІЙНА КОНЦЕПЦІЯ РОЗПОДІЛУ КОШТІВ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ У ВУГІЛЬНІЙ ГАЛУЗІ

Встановлено, що кошти держпідтримки необхідно надавати шахтам на основі мотиваційного механізму. Його сутність полягає у необхідності повного повернення наданих коштів після реалізації запланованого інвестиційного проекту. Розроблено алгоритм визначення ефективності реалізації інвестиційного проекту з підготовки до експлуатації й відробки нових виїмкових полів.

It is set that facilities of national support it is necessary to give the mines on the basis of motivational mechanism. Its essence consists in the necessity of the complete returning of the given facilities after realization of the planned investment project. The algorithm of determination efficiency realization of investment project is developed from preparation to exploitation new fields coulisses.

Ключові слова: мотиваційний механізм, кошти держпідтримки, економічний механізм, інвестиції, фінансовий стан, вугільна шахта, відтворення потужності, видобуток, віддача капіталу, економічний ефект.

Вступ. Як відомо, із часом основні фонди зношуються, що прямо відображається на якісних і кількісних результатах поточної діяльності вугільної галузі у цілому. Це полягає у зменшенні обсягу видобутку вугілля і зниженні його якості, зниженні продуктивності праці, збільшенні простоїв устаткування. Для того щоб підтримати хоча б на наявному рівні потужність вугільної галузі, необхідно періодично здійснювати інвестиції у модернізацію, середньостроковий і капітальний ремонт устаткування, реконструкцію виробництва, заміну фізично непридатних основних фондів.

Джерела формування інвестиційних ресурсів можна розділити на три основні групи: власні, позикові, притягнуті. Джерела, форми й методи фінансування прямих інвестицій в основний капітал обумовлюються характером участі його в процесі виробництва й особливостями гірничих робіт. Відтворення основного капіталу на вуглевидобувних підприємствах може здійснюватися за рахунок прямих інвестицій, шляхом передачі об'єктів основного капіталу засновниками у рахунок внесків у статутний капітал, або при безоплатній передачі юридичними й фізичними особами. Основним методом розширеного відтворення основного капіталу є прямі інвестиції (капітальні вкладення). Вибір способів і джерел фінансування залежить від багатьох факторів: довіду роботи кожної конкретної шахти, їх поточного фінансового стану і тенденцій розвитку, доступності тих або інших джерел фінансування, здатності підприємств підготувати всі необхідні документи й представити проект стороні, що фінансує, а також від умов фінансування (вартості приваблюваного капіталу). Однак необхідно відзначити головне: сьогодні шахти можуть знайти капітал тільки на тих умовах, на яких тепер реально здійснюються операції по фінансуванню на ринку, і тільки з тих джерел, які зацікавлені в інвестиціях.

Особливо актуальна проблема надання інвестицій є для вітчизняних вуглевидобувних підприємств. Останнім часом з'явилася велика кількість наукових публікацій, які присвячені формуванню інвестиційної стратегії розвитку вугільної галузі. Основними серед них є роботи А. Черновалова [1], О. Близнюка [2], О. Амоші [3],